ARCHIEFJES

VII

1914-1918
Getuigenissen

MIJN OUDERS

ARCHIEFJES

Marc VANDAELE

1914-1918 Getuigenissen : MIJN OUDERS

Thuis konden mijn ouders zo boeiend vertellen over de Eerste Wereldoorlog. Het uitbreken van dit wereldconflict had mijn moeder meegemaakt als negenjarige in de Westhoek. Geboren te Proven (Poperinge), was ze als jong meisje verwend geweest door de Engelse militairen die bij hen ingekwartierd waren. Van haar leerde ik de liedjes "It's a long way to Tipperary" en "Keep the homefire burning, till the boys come home". Het gevolg was dat ze in haar later leven altijd anglofiele gevoelens gekoesterd heeft. Na de oorlog, in de jaren twintig, fungeerde ze met graagte als gelegenheidsgids voor die Engelsen die nog eens op 'bedevaart' kwamen naar de frontstreek.
Mijn vader, ook geboren in 1905, beleefde dezelfde Duitse inval in Sint-Andries maar de stabilisatie van het front maakte dat hij in bezet gebied woonde. Zo sprak hij over de soldaten Walter en Willy die bij hen ingekwartierd waren en hoe hij soms mee mocht op de vrachtwagen, met Otto. Dikwijls vertelde hij over die Duitsers die veel "Zwiebeln" aten en zongen over "Uns Vaterland muss grösser sein", of over het verre gedonder dat steeds te horen was aan de kant van Diksmuide.
Steeds begaan met het capteren van dat "levend verleden" heb ik later mijn ouders ook gevraagd hun herinneringen over die bewogen jaren op te tekenen en in te spreken op de geluidsband van de toen alombekende Gründig-bandopnemer. In mijn eigen "ouwe dag" blijft het beluisteren ervan een ontroerende getuigenis over die ver vervlogen tijden.

Brugsch Handelsblad

Verschijnende den Dinsdag, Donderdag en Zaterdag

DE JACHT EN DE HANDEL.

De Kroonprins van Oostenrijk en zijne gemalin vermoord

Staatkundig Overzicht

Aanleiding tot de Eerste Wereldoorlog was de moord op de kroonprins van Oostenrijk (Frans-Ferdinand) en diens gemalin (Sophie) te Serajevo. Dit gebeurde op 28 juni 1914.
In het Brugsch Handelsblad (weekblad) wordt daarvan melding gemaakt op 4 juli.
Deze moord zou een opeenvolging van oorlogsverklaringen uitlokken.

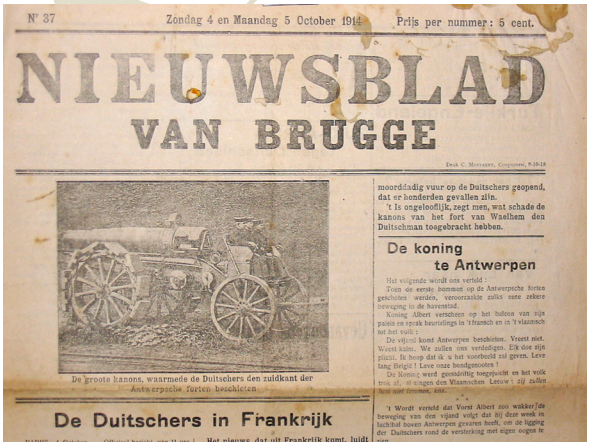
N° 37 Zondag 4 en Maandag 5 October 1914 Prijs per nummer : 5 cent.

NIEUWSBLAD VAN BRUGGE

De koning te Antwerpen

De Duitschers in Frankrijk

Het NIEUWSBLAD van BRUGGE van 4 en 5 oktober 1914 geeft informatie over de nakende beschietingen van de stad Antwerpen.
Nog een tiental dagen en de Duitse troepen zullen hun intocht doen in de stad Brugge.
Er volgen vier jaar bezetting voor het België tot aan Ijzer en Ijzerkanaal.
In Proven hebben ze bezoek van Engelsen, Fransen, en troepen van het Gemenebest. (Eigen archief)

ARCHIEFJES

JEUGDHERINNERINGEN 1914-1918

***Raymond** (1905-1986) & **Gerarda** (1905-1984) aan de voordeur van de beenhouwerij, Gistelse Steenweg 170, te St-Andries*

VANDAELE Raymond en
CASTRYCK Gerarda
vertellen over hun belevenissen in de jaren 1914 - 1918. Ze waren beiden 9 jaar oud als de oorlog uitbrak.
Geluidsopname op een zondagavond,
in de Naaldenstraat 28,
te Brugge,
bij Marc & Anne-Marie ± 1970

*De kinderen van **Charles VANDAELE - Juliana HAUTEKIET** juist na W.O. 1*

Antoine, Gabriëlle, Andrea, Maria, Sylvain, Raymond

Nadien komen nog Antoinette & Noëlla

P. = Raymond M. = Gerarda Marc A-M = Anne-Marie

P. - Volgens dat ik me nog herinner ... Als de oorlog uitgebroken was, zagen wij mensen, twee dagen nadien, met een kar, met een hondenkar, te voet ... Alles van de spoorweg was ontredderd en we zagen die mensen komen en ze zegden niets anders dan "Vlucht! Vlucht, want ze moorden en branden ... De Duitsers zijn doorgebroken en ze hebben zoveel misdaden begaan in Luik en Antwerpen, en ginder aan de Duitse grens, van zodra ze over de grenzen gekomen waren."
Marc - En in Leuven ook ...

ARCHIEFJES

P. - "En ze hebben ook heel Leuven in brand gestoken, en ze zijn nu op weg naar Brugge. Zouden we hier niet kunnen overnachten, want misschien zal het hier ook nog zover komen ... maar we gaan dan verder naar Frankrijk ... We zijn doodmoe!" En dat waren mensen die bij ons toegekomen waren, en papa **Vandaele (Charles)** was daar zo onder de indruk van dat hij zei : "Kijk, we gaan allemaal een pakje maken en we gaan ook weg. Ik wil niet zien dat er hier gemoord en gebrand wordt ... We gaan weg!"

Bompa en Bomma
Charles VANDAELE (1878-1956)
&
Juliana HAUTEKIET (1879-1958)

Wij, direct pakjes gemaakt en op onze rug gehangen, juist als een ransel ... Er zaten daar koffiebonen in, en boterhammen en een stukje vlees, gerookt vlees, voor onderweg. Er was daar een Belgische soldaat ... Ze kwamen dan voorbij met hondenkarren, op hun blote voeten, en papa sprak een van die mannen aan en zei:
- "Hoe gaat het?"
- "Wel, wel, wel toch, de oorlog is voor ons gedaan. Er is daar niets tegen te doen. Er zijn al zoveel jongens gevallen en we zijn allemaal op de vlucht geslagen."
- "En waar gaan jullie?"
- "Naar Frankrijk, zover mogelijk, ...trachten weg te geraken."
En vader zei : "En hoe is dat nu ginder?" De man antwoordde : "Wel, dat is gekalmeerd. Dat zijn al die eerste, uitgelaten gestraften, gevangenen die dat alles gedaan hebben om er de schrik in te jagen, zodat de Duitse troepen niet zouden tegengehouden worden.
Marc - En hoe heten die mannen?
M. - De Ulanen
P. - Die eersten waren de Ulanen. En al wie Ulaan was, was galeiboef, om het zo uit te drukken. Dat waren die gestraften. Ze hadden de gevangenissen leeggehaald en die gevangenen werden in het leger opgenomen en dienden als voorposten, als stoottroepen.*
* *Dat was de informatie die toen de ronde deed bij de bevolking.*
Dat was toen allemaal te paard. Veel oefeningen moesten ze niet doen want hun taak was te vernielen. Zij waren dat gewoon.
Dan is dat wat verminderd en vader zei : "Als dat zo is, dan ga ik niet weg. Ik blijf hier. Er mag om het even wat gebeuren!"
De Belgische soldaten die achtergebleven waren, waren oververmoeid. Als de Duitsers al voorbij waren, staken ze zich soms in burgerkledij en bleven dan ter plaatse omdat ze niet meer weg konden.
Als dat nu alles voorbij was, de kasteelheer van de Koude Keuken, Kervyn - dat waren twee broers : de ene broer was al weg en de andere kwam daar met een oud motootje,

ARCHIEFJES

een motootje nog van vòòr 14-18 ... - stond met zijn verrekijker te kijken en zei toen : "Allemaal binnen want de Duitsers zijn al aan het Pannenhuis." Dat was een voortdurend mitrailleren. Dat was toen aan het huis van Creytens, een schilderswinkel, dat Kervyn zich bevond. Dat is nu allemaal weg. Daar is nu de tramhalte en het hokje dat ze geplaatst hebben, voor het kerkhof. Het was dus een voortdurend mitrailleren : de weg vrijmaken voor de troepen, voor die Ulanen te paard. Die Ulanen kwamen langs de zijkanten, onder de bomen, buiten het geschut, steeds maar nader.

Tot in 1960 zag de Gistelse Steenweg er nog zò uit : afgeboord met beuken. Hier een opname van de Jagersstoet, genomen ter hoogte van de Lange Muntstraat, met op de hoek drukkerij Louwaege (eigen archief)

Die machinegeweren stonden opgesteld aan het Pannenhuis, ongeveer daar waar de (Sint-Baafs)kerk nu staat, en ze schoten altijd maar in de richting van Sint-Andries zodat al diegenen die zich op de weg zouden bevonden hebben, zouden getroffen geweest zijn door de kogels. "Vrienden en kennissen" zei Kervyn, "wij gaan nu verder, maar de oorlog is voor ons nog niet gedaan. Wij gaan verder maar wij komen terug naar België en wel als overwinnaars. Zo, bye bye en tot in het keren, maar het kan nog lang duren." Die baron trapte zijn moto op gang, stopte zijn verrekijker weg, laadde zijn revolver en reed weg. Nog geen half uurtje nadien kwamen de Ulanen aan. Iedereen ging binnen en iedereen sloot deuren en vensters. De Ulanen klopten ertegen en riepen : "Aufmachen! Aufmachen!" Iedereen moest weer alles openmaken, winkels en al, en niemand mocht zijn deuren sluiten zoniet "stekten" de Ulanen erin met de lansen. De mensen deden alles weer open. Verder deden de Ulanen niets en trokken altijd maar verder en verder.

Wij hadden dan ook zes Ulanen. Onze koebeesten moesten buiten. Ze moesten achteraan in een hok gebracht worden en hun paarden werden in de stal geplaatst. Ze moesten *Wasser* en *Hafer* hebben om die paarden te voederen, en ze moesten *schlafen , schlafen, zwei Tage nicht geschlafen.* En ze moesten *Essen haben*. Die Ulanen waren uitgehongerd, gezien ze altijd maar vooruit moesten. Die werden dan vervangen door andere Ulanen die steeds maar verder gingen. In Varsenare was dat ook weer hetzelfde : er waren er weer die aanvulden en andere die verder gingen. Ze bleven een zeven of acht uur rusten en dan opnieuw het paard op en weer vooruit. Daags nadien hebben we dan marinen gehad, in 't blauw, met ook van die Duitse helmen aan, waar het hoofd helemaal in zat, maar allemaal in marinekledij. Het was ongehoord. Als wormen die uit de grond kwamen, zoveel waren er. Ze zongen steeds het liedje *"Uns Vaterland muss grösser sein ..."*. Dat was altijd maar toekomen en toekomen, hele troepen. Dat leken goeie jongens te zijn. Die werden dan overal ingekwartierd.

Die Ulanen waren al weg en toen kwamen de marinen in de plaats. Die bleven daar enkele dagen en dan, opeens, kregen ze het bevel - 's nachts, met trompetgeschal - verder te trekken. En dan kwamen allemaal bleekgrijze soldaten, voetvolk, met een

ARCHIEFFOTO'S

mutsje aan met rood-wit-zwart. Die werden dan ingekwartierd in Sint-Andries. Die zijn er wel veertien dagen gebleven, als ik me goed herinner. Dan kwamen er anderen in de plaats. Die moesten dan op zekere morgen, heel vroeg - rond drie uur dertig, vier uur - vertrekken. Ze werden weggebracht op camions, niet met ballonbanden maar met volle banden. Ze moesten daar rechtop staan terwijl hun ransels op een andere camion werden geladen. Die troepen waren rechtstreeks bestemd voor het front. Als die weg waren, kregen we weer blauwe uniformen. Tot in 1917 hoorden we niets anders in de verte dan ... boem ... boem ... boem. We konden dat horen tot in Sint-Andries, dat grof geschut. Dat was aan de kanten van Nieuwpoort, Diksmuide ... gans het front langs. Ze konden ginder niet verder omdat ze daar voor het water stonden ... In Nieuwpoort hadden ze de sluizen opengezet ...

M. - Cogghe

P. - Cogghe, ja. Ze hadden de sluizen opengezet en al dat water stroomde de polders, de broeken binnen. Gans de streek is onderwater gezet . Daar zijn heelwat Duitsers verdronken. Daar hebben ze de Duitsers tegengehouden, een volle vier jaar. Die Duitse troepen zijn dan verder afgezakt, het Franse gat in, omdat ze aan de Ijzer niet meer wegkonden. Toen is daar de grote slag geleverd
(...in de omgeving van Ieper).

Marc - Hoe waren die Ulanen gekleed?

P. - In het grijs.

M. - Met een helm en een pin erop.

P. - Nee, nee, ma. De officieren hadden een helm met een pin op en zij hadden tafeltjes, een vierkant tafeltje op hun hoofd.

Papa Vandaele had het goed gezien : Ulanen hadden een helm met bovenaan een vierkantig 'tafeltje' . Ze hadden ook een lans. Een illustratie in ***JUGEND*** *van 21 mei 1915 en de voorpagina van de* ***Berliner Illustrirte Zeitung*** *van 11 augustus 1918 tonen het duidelijk aan.*
(eigen archief)

M. - Het waren er met een pin die wij gezien hebben.

P. - En zelfs de generaals en zo, die droegen allemaal pinnen ... dat waren allemaal helmen met grote, lange pinnen.

M. - En hier een soort keten ...

P. - In Varsenare werd dan een volledig munitiedepot gemaakt door Russen en Franse gevangenen. Neen, het waren eerst Fransen die er moesten aan werken. Aan het domein van burgemeester van Caloen werd dat allemaal afgesloten. Hij werd buitengegooid ... want zelfs - ik ga het ene met het andere vertellen - als van Caloen met een witte vlag kwam, juist aan de grens van Varsenare en Sint-Andries, om duidelijk te maken dat Varsenare zich overgaf, sprongen die Ulanen van hun paard want ze wisten niet wat dat was ... en de burgemeester, in plaats van een "Danke schön", kreeg daar een "pandoering" (pak rammel). Later vertelde hij : "Indien dat opnieuw zou gebeuren, schoot ik me nog liever voor de kop!" ... zoveel slagen had hij gekregen. Ze schopten hem aan de kant en ze moesten daar allemaal niets van weten. Ze wilden door Varsenare gaan zoals ze door Sint-Andries gegaan waren en er moest niemand in de weg staan. Die vent (burgemeester) ging dus op de vlucht ; zelfs schoten ze er nog eens achter. De van Caloens moesten dan daar buiten en ze zijn naar Brugge komen wonen. Ze hadden hier ook een huis. Waar? In de Noordzandstraat, naast het college.

M. - ... waar nu de Jozefienen is.

P. - Waar nu de Jozefienen is, maar 't was aan de andere kant ... want wij hebben daar zelfs nog vlees geleverd ...

M. - Bij de oude madame van C.

P. - Bij de oude madame, een grote, "struise" (stevig gebouwd) ... Jij hebt ze nog gekend zeker ... waar ze haar dochter uitgehuwelijkt heeft. Wel, zij zijn dan naar daar gekomen.

Maar om verder te vertellen ... Er is daar een gans munitiedepot gemaakt en ze hebben dan een weg aangelegd vanaf de spoorweg Brugge-Oostende, doorheen de landerijen, recht naar dat kasteel. En er kwam daar altijd maar munitie toe. Die Russische soldaten die ze dan gevangen hadden en overgebracht hadden ... ze stierven de een na de andere. De Duitsers konden ze noch horen, noch zien (= niet uitstaan). Van zodra een van die Russen stierf of doodgeschoten werd ... ze begroeven ze aan de kant, op het kerkhof van Varsenare ... in een soort grond die ze moesten openhouden ... Dat was dus een soort gemeenschappelijk ...

M. - Een massagraf.

P. - ... een massagraf ... en dat was open ... en ze staken ze daar tussen de planken. Er was daar een timmerman van Varsenare, een zekere Devriendt, die die bakken moest maken om die soldaten erin te steken en nadien in de grond te stoppen. Ze gooiden daar een deel aarde op. Na de oorlog hebben ze al die soldaten uitgehaald en weggevoerd met een "cabion" (vrachtwagen).

Om nu verder te vertellen ... Die soldaten die 's avonds die munitie naar het front moesten voeren, werden ingekwartierd in Sint-Andries. In de Schoolstraat was dat éééén "cabion" (vrachtwagen), zolang als de Schoolstraat toen was. Er stonden er misschien twintig of dertig ... Er stonden daar toen bomen en al waar er bomen stonden ... o.a. in de Rentenierstraat, waar nu de Albert Sereynstraat is, daar stonden ook bomen met vrachtwagens eronder en dat was om ...

M. - ...om gecamoufleerd te zijn.

P. - ... om gecamoufleerd te zijn.

ARCHIEFJES

Wij kregen twee zulke soldaten ingekwartierd - ze zijn redelijk lang bij ons geweest - en dat was een zekere *Willi Ahlter* en *Walter Stromass*. Die Willi Ahlter was een katholiek en die Walter Stromass was een protestant. Die jongens, wel , ze waren zij zoals kind ten huize. Iedere avond moesten zij met die vrachtwagens naar het front rijden. 's Ochtends kwamen zij terug, zo rond drie, vier uur ... en als ze toekwamen werden die camions aan de kant gezet en zij hadden een sleutel van bij ons, van aan de kant van de poort. Ze konden de poort opendoen en binnenkomen, en ze gingen dan naar bed, net alsof ze thuis waren. In de ... waar de Cobbaerts gewoond hebben ...die recht naar de Koude keuken loopt ... de Akkerstraat ... In de Akkerstraat was er daar juist vòòr de oorlog een nieuwe school gebouwd. Die school staat er nu nog. En als die school gebouwd was ... al die leerlingen moesten eruit en ze moesten naar de Schoolstraat. Maar ik ben in het begin naar Brugge naar school gegaan en ik ben daar dus buiten gebleven. In ieder geval, daar was één kazerne gemaakt.

Marc - Waar ging je dan naar school?

P. - Naar de Frères, hé. En zelfs, als we een tijdje in de Frères waren, werden we daar ook buiten gezet. Daar werd dan ook een kazerne gemaakt en dat lag vol soldaten, tot zelfs in de kapel. Dat was allemaal één ding voor bedden. Dat waren bedden : twee, drie boven elkaar, die ze door de plaatselijke bevolking hadden doen maken en die dan moesten geleverd worden. Ze gooiden daar matrassen op, matrassen met kaf en zo ...

Marc - Betaalden ze?

P. - Ja, ja, dat werd betaald met marken. Ja, de mensen werden betaald. Hoe dat gekomen was, weet ik niet ... en hoe dat betaald werd ... In ieder geval, dat moest onmiddellijk gemaakt worden en dat was een voortdurend komen en gaan.

Nu, om verder te vertellen, ze maakten toen, daar waar Ketelaeres bilk (weide) was - tussen de Hoogweg en de Leegweg, al die bilken werden toen ingenomen - ... ze begoten dat (met beton) en ze plaatsten daar toen zware kanonnen, afweerkanonnen. Die luchtafweerkanonnen moesten dan dienen om de vliegers te beschieten die overkwamen voor de haven ... want daar hadden ze toen ook een duikbotenhaven gemaakt ...

Marc - In Zeebrugge ...

P. - Nee, hier, in Brugge. Die (duikboten) kwamen in Zeebrugge binnen want ze hebben dat toen een keer afgesloten met een schip dat ze doen zinken hebben ... met die overval van de Engelsen ... Zelfs, er is daar nog een monument geplaatst. Die duikboten kwamen dan langs de vaart (het kanaal) van Zeebrugge naar Brugge en daar verschuilden ze zich in duikers die de Duitsers daar gemaakt hadden. Maar er lagen daar ook veel duikboten die niet binnen konden. Er waren er maar een vier- of vijftal die binnen konden, volgens ik toen gezien heb. En bijna iedere dag, rond elf uur, elf uur dertig, gingen de sirenen... en dat was iedere keer, rond kwart voor twaalf, als de school uit was, dat die vliegers daar waren. "Nè, de Engelse vliegers zijn daar weer!" zegden we, en dat was altijd naar de Brugse haven ... voor die duikboten, om ze in de grond te boren. En die ganse haven, dat was allemaal kapot gegooid. Hoeveel duikboten daar "aan de hals gebracht " werden" (vernietigd werden), dat weet ik niet. In ieder geval, die kanons op Sint-Andries, dat deed dan dienst. Er stond daar ook een sirene ... en dat was met een grote molen. Er stond daar een soldaat bij, en die molen

ARCHIEFJES

draaide dan ... En ze plaatsten dan zoeklichten, in de Akkerstraat, ... hier een ... daar een ... En toen aan de kant van de Pastoriestraat , dat was toen voor tijdens de nacht.
M. - En dat zag je goed, hé, 's avonds, die zoeklichten ...
P. - 's Avonds zag je dan die zoeklichten ... Wij, 's avonds, als kleine jongens, als het begon avond te worden ... ze ontstaken dat, hé , dat moest eerst wel een half uur branden vooraleer ze dat groot licht konden hebben ... ja, dat moest altijd maar verwarmen en verwarmen, hé... en dat was met elektriciteit naar een grote ... hoe zeggen ze dat weer... die elektriciteit maakt ...
Marc - Een dynamo ...
P. - Een soort dynamo, ja. Je kan wel denken dat ... En ze haalden mannen ... o.a. Germain (Dekempe), van de Lange Munt, en Julien (broer) zijn ook nog opgeëist geweest. Jongens van een jaar of zeventien, achttien werden toen naar het front gevoerd om daar loopgraven te maken. Dat waren toen jonge mannen die nog hun dienst niet konden doen, of oudere mannen die buiten dienst waren, mannen van boven de veertig jaar. Zij zaten dan daaraan ... en ik zie ze nog altijd (voor ogen), de ene langs hier, de andere langs daar, en dat was altijd maar draaien dat ze moesten doen ... om die dynamo in gang te houden. En 's avonds gingen wij dan eens gaan kijken, je kan dat wel indenken en ... "Zie, daar is er een ... Kijk, hij zit erin!" Uiteindelijk was het zo dat ze die lichten 's avonds niet moesten ontsteken, en was het alleen in de nacht.
Ze maakten dan ook, dat was op Kaas en Brood, een munitiefabriek. Ze hebben daar (bommen) gegooid, vooraleer ze het groot offensief van 1918 zouden inzetten ... Heel Kaas & Brood, dat was één bombardement want in ons huis was er bijna geen enkele ruit meer die niet stuk was, en langs de steenweg, dat was overal glas dat ze zagen. Gedaver, 's morgens om halfdrie, drie uur. We hoorden vliegmachines, vliegmachines ... ongehoord!!
Marc - Waren er toen al zoveel vliegmachines?
M. - Dat offensief is begonnen in april 18. *

**Raymond en Gerarda waren nog tieners (13 jaar) wanneer ze hoorden over "de laatste offensieven". Gerarda had zeker veel horen spreken over de offensieven van de Derde Slag om Ieper (in 17) maar het situeren in de tijd was moeilijker. Hier duidt ze op het Duitse lenteoffensief van 1918, dat gevolgd werd door een tegenoffensief van Foch, tot uiteindelijk de definitieve doorbraak - eind september 1918 - leidde tot de bevrijding van het grondgebied. Op de website ...
http://www.zwinstreek.eu/zs/images/publicaties/rdp/rdp200001p003-017.pdf
... lezen we dat het bombardement vermeld staat op 31 mei 1918. Met dat 'groot offensief' bedoelde Raymond het eindoffensief van september 1918.*

.
P. - Ja! Maar dat was toen al met tweedekkers en die mensen hadden dan misschien maar een bom of twee mee, van misschien 50 of 100 kg; 50 en 50 is 100 kg. Die mensen konden niet meer meehebben ... dat was niet zoals nu dat ze konden duizenden en duizenden kilo's meedoen.

ARCHIEFTJES

In l'Evénement Illustré (een Franstalig weekblad dat in België verscheen onder Duits toezicht) van 15 april 1916, verscheen deze tekening met als titel 'Combat dans les airs' ; het geeft een idee van de luchtgevechten en –bombardementen in die tijd.

Als het afgelopen was boven Kaas en Brood*, vlogen ze dan op Snellegem want ze zijn daar neergekomen, de Franse en de Engelse vliegers, met tientallen, daar waar het Halfweeghuis, waar de snelweg nu ligt, naar Jabbeke, dwars doorheen.

**Chronologisch is er een tijdspanne van ± 74 dagen tussen de ontploffingen te Kaas en Brood , en de aanval op het vliegveld van Snellegem.*

Dat was een vliegplein, en dat vliegplein was toen volledig vernield ... en zelfs staken ze het kasteel van Gilles de Pélichy volledig in brand ... en al wie er buiten kwam ... tutututututututututut ... ze schoten erop. De officieren gaven zich over want ze dachten dat ze (de geallieerden) reeds doorgebroken waren. Die officieren werden in de vliegtuigen gestopt, gebonden en meegevoerd als "prisonnier" ... en gans het kasteel brandde uit.

M. - Dat was wel iets, hé, van de Engelsen ... van de "Alliés".

P. - En al de Duitse vliegmachines die daar stonden, dat werd allemaal vernietigd. Ze daalden, ze kwamen eruit en al wat ze tegenkwamen - en dat was een verrassing, hé - ...(werd beschoten). Dat waren barakken waar dat personeel, dat grondpersoneel in sliep ... en de vliegers en hun officieren sliepen in het kasteel. Het kasteel werd in brand gestoken. Ze hadden "naphte" mee uit de "ding" en ze hielden de Duitsers in bedwang en dat was altijd maar van tutututututututututu ... en ondertussen liepen ze het kasteel in, gooiden een handgranaat ... die deuren waren kapot ... en ze goten dat erin en staken het allemaal in brand. Ze (de Duitsers) kwamen eruit gelopen en ze dachten 'er is niets meer aan te doen' en ze stonden met de handen in de lucht. Ze (de Engelsen) namen ze mee, ze bonden ze aan elkaar ... ze moesten in die .....

M. - Cockpit!

P. - ... cockpit klimmen, en ze namen de belangrijkste mannen mee ... en de rest ...

M. - Dat was toch wel een heldendaad.

P. - Ja, maar er zijn er daar ook veel gevallen en die dus niet meer meegeweest zijn ook. Wij weten daar natuurlijk het fijne niet van ...

Marc - Degene die overbleef werd neergeschoten?

P. - ... die ze niet konden meedoen, hé ... Nee, ze maakten alles onklaar ... die mitrailleuzen en alles en ... ze sloten ze op maar, degenen die in het kasteel zaten, die zijn daar waarschijnlijk in verbrand. Wij hoorden dan, een tijdje nadien, de pompiers van Brugge. Dat was 's morgens rond halfvijf. En tegen deze tijd was iedereen al weg : met dat plein was niets meer te doen, de barakken stonden in brand, het kasteel stond in brand ... De pompiers kwamen dan aan om te blussen ... en de "Feldwebelei" van de Burg, met veel auto's ... Dat reed daar al naartoe ... Er mocht daar niemand meer omtrent of niemand passeren want dat was toen een tumult ongehoord.

ARCHIEFJES

Dat staat misschien ook wel ergens beschreven wat er daar in Snellegem gebeurd is.* Een maand, of anderhalve maand, of twee maand nadien begon dat offensief.

**Hier moet ik weer verwijzen naar die interessante website ...*
http://www.zwinstreek.eu/zs/images/publicaties/rdp/rdp20000102003-017.pdf
waar bij 13/8-18 vermeld staat : *Rond 7 uren 50 vliegers boven Jabbeke geweest. Eenige vliegers zijn geland en hebben gansch vliegplein met kasteel in brand gestoken en dan weder per vliegtuig vertrokken. Schrikkelijk schouwspel om te zien. Ooggetuige voerman Oudenburg.*

Ze hadden dat gedaan, aan de kanten van Kortrijk, ... ze hadden overal de vliegvelden gebombardeerd met het oog op de doorbraak van de Geallieerden, precies zoals de Duitsers hadden gedaan bij het doorbreken in 14. Maar gans Diksmuide ... De Duitsers hadden dat al min of meer gevoeld ... al die troepen die daar lagen, als versterking ... dat was al min of meer weg, want wij zagen altijd maar soldaten ... We dachten toen : Potverdorie, wat is dat toch? En die vliegers - er waren toen altijd maar meer en meer vliegers - die vliegers kwamen daar ganse dagen boven ... en dat vloog boven de straten, misschien op een 100, 200 meter hoogte ... zzzzzzzzzzzzz ... en dan tutututututututututu ... weet je wel, over de wegen?
Marc - Dat waren dan de geallieerden?
P. - Dat waren de geallieerden die dan juist hetzelfde deden als de Duitsers gedaan hadden toen zij binnenkwamen. In Sint-Andries zei men toen steeds : Er zal zeker iets gebeuren, want die Duitsers ... dat is precies een vlucht. en die Duitsers hadden *Hunger, Hunger*, en ze moesten *Essen* hebben. Ze waren bijna verhongerd. Ze kwamen binnen (in 1914) met zò dik van de boter, van de kaas en zo ... en als ze weggingen, ze begonnen de honden dood te doen, zo weinig hadden ze te eten ... en de mensen hun aardappelen en bieten te stelen.
En als dat voorbij was, opeens, de "Alliés" waren daar. Ze hoorden dat ze doorkwamen, hé ... en de Duitsers ... Er was er zelfs een, bij **De Bruycker**, hij kroop op een bakoven ... op een oven, hé, en erboven was er zo een klein hokje ... en die zei : "Ich fahre nicht mehr nach Deutschland. Ik geef mij over en als ze morgen komen, zeg dat ik hier slaap." En **Modest De Visscher**, met een zekere **Demeester**, van Brugge, waren de eerste op Sint-Andries. Modest wilde de eerste zijn op Sint-Andries. Als ze dus daar waren, dan trokken ze naar Brugge ... en ze haalden dan al die Duitsers uit, die ze dan overlieten ... Er mocht daar niemand aankomen! De Belgen wilden niet hebben dat ..... ja, want ze wilden er soms naartoe schoppen ... ik heb dat al eens verteld.
De Duitsers hadden in het bos van de burgemeester Rotsaert een grote gevangenis gemaakt met hoge traliedraad en dat was om de Belgen en de Fransen en de Engelsen in te steken. Dat zelfde kamp werd dan gebruikt voor de Duitse gevangenen. Ze vroegen alleen maar sigaretten, een goeie sigaret. Maar niemand gaf dat, want de mensen waren er veel te kwaad op. Eten of drinken hadden ze niet tekort. Iedere zondag kwamen ze naar de kerk, naar de mis. En dan zongen ze ...
In het begin zongen ze niet "In der Heimat, in der Heimat" maar ze zongen "Uns Vaterland muss grösser sein, uns Vaterland ..." Nadien was het altijd maar over de Heimat. Ze werden daar goed behandeld.

ARCHIEFJES

Soldaten als Jan Ryde en ... nonkel Pamphyls broers ... René Ranson, dat kwam daar allemaal toe en dat was een plezier om de mensen terug te zien. Anneke ... tante Anna Matton ... dat was mijn peters vrouw, haar zuster, die met een Matton getrouwd was ... Wel, **Raymond Matton** was zodanig haastig om in Snellegem te raken - die was met een moto, in het doorkomen (na de doorbraak van het front - oktober 1918) - en die jongen, niets kwaads verwachtend, naar zijn moeder ... Hij naderde Varsenare met volle gas, en almeteen ... tototototototototok ... en hij stuikte neer. Die jongen was maar een kilometer meer van zijn huis en hij werd daar doodgeschoten door die mitrailleurs. Er stond een machinegeweer opgesteld met mannen die eraan vastgebonden waren, vrijwillig of gedwongen, en ze moesten de aftocht dekken van degenen die achteruit trokken. Die zaten aan het Halfweeghuis ... Er heeft daar lang een kruis gestaan. Ik weet niet of het er nog staat maar er heeft lang een kruis gestaan waar die jongen gesneuveld is. Hij is dan naar Varsenare overgebracht en daar begraven want tante Anna heeft toen een geweldige inzinking gehad. Ze heeft nog geleefd tot ver in de tachtig jaar. Dat was een doorhard mens maar ja ... natuurlijk ... Ze had drie zoons in de oorlog. Er zijn er twee teruggekeerd en hij (Raymond) is gesneuveld in Snellegem, in het doorkomen (oktober 1918). Die mannen (aan de "mitrailleuse") ... wat ze daarmee gedaan hebben, dat weet ik niet maar ik denk dat ze er niet goed vanaf gekomen zijn want, in plaats van zich over te geven ... Dat moeten echte keikoppen geweest zijn.
Marc - En vertel jij nu een keer over die "plakkaten".
P. - Ja, zeg jij nu eens iets over die plakkaten.
M. - Ja, wij hebben niet lang Duitsers gehad (te Proven).
P. - Jullie hebben niet lang Duitsers gehad, maar eer dat de Duitsers daar waren?

De 'Dorpplaats' in Proven met links de smidse van Jules Castryck (postkaart Foto Nels) – eigen archief

M. - Die plakkaten, dat moet geweest zijn ... nog vòòr de oorlog begonnen is, dat kan ik niet zeggen. 't Was een karavaan met reklamemannen, met dromedarissen en ze deelden aan de kinders en aan de mensen mutsen uit, papieren mutsen en er stond daarop ERA, margarine ERA, en ze plakten plakkaten aan de muren, aan de blinde muren, op de (Markt) Plaats (van Proven) ... en, naar het schijnt, - maar ik heb dat zelf niet gezien - als de Duitsers toegekomen zijn, die Ulanen die kwamen de streek verkennen om te weten waar ze het front zouden maken ... Als ze die plakkaten aftrokken van de muur, dat was (op de keerzijde) de kaart van de streek die erop stond en zo wisten ze waar ze naartoe moesten.

Maar ik zal nu iets zeggen over die Ulanen ... als die Ulanen gekomen zijn, in het begin van de oorlog.

Een identiteitsfotootje van Gerarda ...

Marc - Hoe oud was je dan, in het begin van de oorlog?
M. - Negen jaar. Het was op een zondag ... en opeens de mensen ... de Ulanen ... "De Duitsers zijn daar!" En wij hoorden standvastig de telefoon rinkelen ... van de openbare telefoon, een huis of vijf verder van **Liefooghes**. En dat was altijd maar van ... "Ze zijn daar! ... Ze zijn dààr!... Ze zijn dààr!" De ene parochie signaleerde het aan de andere. Ze zegden dan tegen de mensen : "De deuren toe! De vensters toe!" De mensen wisten niet meer wat ze moesten doen. Ze deden de deuren en de vensters toe maar ze loerden toch ... en het waren twee Ulanen die afkwamen, te paard. En dan ging dat zò ... Kijken ... Wrede mannen, met die lansen ... Ze passeerden de (Markt) Plaats, en dan terug. Naar het schijnt zijn ze dan naar Roesbrugge gegaan en de maandagmorgen vroeg, trokken ze naar een hofstede daar - ze kwamen toen van Oostvleteren - Oostvleteren, Westvleteren, Krombeke, Roesbrugge - en ze waren toen op een hof aangekomen. Dan kwam daar een van die werkmannen, 's morgens ; die kwam om te werken op dat hof. Maar op dat hof zaten de Duitsers en hij wist dat niet .
Ze riepen "Stop!" of "Halt!" ... enfin, ze riepen iets maar hij verstond het niet. Hij ging voort en ze schoten hem dood.
P. - Maar ze hebben dan gevochten op het hof ook. Ze hebben daar geschoten naar elkaar, die Fransen ...
M. - Nee, dat waren geen Fransen. Dat was tussen Watou en Proven. Er zaten daar Franse soldaten en Duitse. Er waren daar kinderen aan het spelen op een hof waar Franse soldaten waren, en almeteens riepen de kinderen : "Kijk, daar komen soldaten!" De kinderen wisten ook niet wat het was en het waren Duitsers. Daar hebben ze gevochten en geschoten naar elkaar.
Marc - Dat waren de eerste dagen van de oorlog. (voor de Provenaars !)
M. - Maar die Duitse Ulanen die op dat hof gekomen waren, kwamen reeds van Krombeke, Westvleteren, Oostvleteren ... Ze waren ook in Reninge geweest op een zondag, en mijn nonkel - nonkel Kamiel - ging dus naar de kerk. Dat was toen de mode, in het begin van de oorlog - 's namiddags, de zondag - naar vespers en lof te gaan ; de mensen deden dan de kruisweg om de vrede te bekomen. De klokken luidden en die Ulanen kwamen daar af ... Er was één van die Ulanen die zei tegen nonkel dat die klokken moesten zwijgen. Die soldaten dachten dat ze misschien signalen gaven en nonkel moest naar de kerk gaan om te zeggen dat ze niet meer mochten luiden. Dat waren toen dezelfde Ulanen die in Reninge gepasseerd waren. Mijn tanten woonden dan in Reninge, in een gesloten huis. Tante Célestine was dus thuis, in bed, en ze sliep - ze was een beetje ziek - en tante Emma was naar het lof. Almeteens ... tante Célestine wordt wakker en hoort het geroffel van die paarden. Er was een hele sliert paarden, van die Ulanen. Ze staat op en gaat kijken achter de gordijnen en op dat ogenblik kijkt

ARCHIEFFOTO'S

juist een Ulaan binnen. Ze heeft zodanig verschoten ...! Ze kon naar achter lopen, naar nonkel Vanneste - het was een tweewoonst en ze konden achteraan, langs een poortje, naar mekaar - en nonkel Vanneste zei : "We gaan vlug onze akte van berouw lezen want het is het laatste van ons leven!"
Marc - En je woonde dus in Proven ...
M. - Ik woonde in Proven, maar dat waren diezelfde Ulanen die de toer gedaan hadden : Krombeke, Merkem, Reninge, Oostvleteren, Proven dus ... langs de weg van Poperinge ... en ze waren dan weg langs Watou. Dat waren Ulanen - zeggen de mensen - die kwamen kijken waar ze hun front gingen maken. Ik weet niet of het waar is want wij hebben maar éénmaal Ulanen gezien.
Marc - Proven, hoe ver lag dat achter het front?
M. - Vijftien kilometer zeker, van Ieper.
P. - Bah, ja.
M. - Ieper was nog de Engelsen, hé.
P. - Ieper was nog de sector van de Engelsen.
M. - Wij woonden nog in de Engelse sector maar buiten de Plaats was het reeds de Belgische sector.
Marc - En hoorde je goed dat lawaai aan het front?
P. - Je kan dat denken, zo dicht.
M. - Zo dicht.
P. - Wij waren er (in Sint-Andries) dertig kilometer van verwijderd.
M. Wij waren veel dichter.
P. Wij hoorden dag en nacht , dag en nacht ... En dat was altijd maar boem ... boem...boem ...

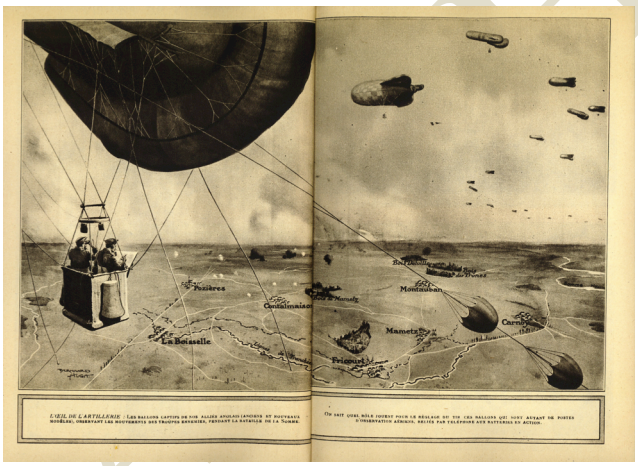

M. - En weet je wat wij zagen van bij ons thuis? Wij zagen de "ballons captifs" die daar hingen, aan de kant van den Ijzer. Wij konden dat zien en hebben er veel zien in brand schieten.

Een 'ballon captif' (ook 'saucisse' genoemd) met de 'observateurs' die de juiste positie van vijandelijk geschut moesten doorgeven. (Lectures pour Tous – 15 mars 1917 – eigen archief)

Marc - En er hing daar een mand aan, zeker?
P. - Er zat daar een man in, een ...
M. - Een "observateur".
Marc - En had die een parachute?
P. - Nee, nee. Die hadden geen parachute.*
** In het begin van de oorlog niet, later wel.*
M. - Dat weet ik niet.

ARCHIEFJES

P. - Weet je wie daar nog ingezeten heeft?
Marc - Saeys? Vierstraete?
P. Nee, **Louis (Saeys)**, de Antwerpenaar ...die nu blind is.
M. - Wel, "Neuze Saeys".
P. - Ja, "Neuze Saeys"!. Die is altijd "observateur" geweest ... en zelfs in bomen en al. Maar dat was een vrijwilliger. Dat was er een die dat deed om "congés" en strepen te hebben. Maar hij heeft soms gevaarlijke dingen gedaan.
Marc - Leeft die man nog,
P. - Ja. Heel die ene kant (van zijn jas), dat waren allemaal medailles. Hij trekt (hij) een mooie (...vergoeding).
M. - Dat is vol decoraties als hij zijn ding (uniform) aanheeft.
P. - Hij trekt geweldig veel geld voor ... zijn stoutmoedigheid. Het was een vrijwilliger, hé. Als er ergens een mitrailleursnest moest uitgeroeid worden, een nest dat voor hen heel gevaarlijk was omdat ze dan niet doorkonden, dan was hij daarbij. Dat heeft hij nog verteld in De LANGE MUNT (herberg langs de Gistelse steenweg). Hij was daarbij met zes man, met een patrouille van zes man, en dat waren zes vrijwilligers. Dat was zoveel "congé". Als zij hun opdracht met succes hadden volbracht, dan kregen ze zoveel dagen "congé". En dan werd dat overgemaakt aan de Order van de Commandant, of van de Kolonel. En als "observateur", hij sprong daarin en hij was mee.
Marc - En waren er daar ook Chinezen?
M. - In de oorlog hebben wij eerst Fransen gehad. Daarna Engelsen. Heel de oorlog Engelsen, Canadezen, Annamieten, Chinezen ... Indiërs hebben we ook gehad want papa (Jules Castryck - smid) heeft nog eens een goudstukje gekregen van een Indische officier om zijn zwaard te herstellen.
P. - Indiërs.

Arrivés dans les Flandres, de Marseille, par Orléans, les Hindous acceptent volontiers les présents de la population.

M. - Ja, Indiërs ... met een tulban. En dan Annamieten (Vietnam), dat waren kleintjes. En dan Chinezen... De Chinezen vierden hun nieuwjaar rond de 20ste januari of zoiets. Dat was dan een hele stoet zoals je soms op die prentjes ziet ... 't Zijn precies bootjes maar het zijn geen bootjes want ze lopen erin ... maar zo helemaal versierd.

In* L'Album de la Guerre 1914-1919 *van* L'Illustration – Tome I *vinden we op blz. 138 een foto van die Indiërs. De tekst onder de foto luidt : Arrivés dans les Flandres, de Marseille, par Orléans, les Hindous acceptent volontiers les présents de la population. (www.lillustration.com)

Marc - Draken misschien?
M. - Nee, zo van die lange bootjes en ze lopen daarin, en al met lantaarntjes ... zo op

z'n Chinees, hé. Je had veel Chinezen ...
Marc - En was je er niet bang voor?
M. - Ik was bang voor de Chinezen.
A-M. - Waarom?
P. - Ze leefden in kampen, hé.
M. - Op zekere dag, ik en Simonne Grison en **Mariette Camerlinckx** ... Mariette was de dochter van de postmeester en die moest voortdurend telegrams dragen ... naar de burgers. En ze moest een telegram dragen naar **Marcel Tops** ... en wij mee. Maar er was daar een heel kamp met Chinezen, niet ver van dat hof (boerderij). En ik zei : Ik zie daar een Chinees! En wij natuurlijk, de ene maakte de andere bang : hij zal achter ons lopen ... hij zal achter ons lopen... En wij weg!!
Maar er was daar een juffrouwtje in Proven, in verlof. Die was gevlucht bij haar tanten, en die kende Chinees. En dat was een winkel, waarvan Madame van Poperinge nog gesproken heeft, van Emmaüs. "Au Bon Marché" was die winkel. En die mensen hebben verkocht aan die Chinezen ; dat stond daar altijd bomvol ... omdat dat juffrouwtje Chinees kon spreken. En ze verkochten van alles. Maar die mensen hebben zaken gedaan, door dat nichtje ...
P. - Dat waren mensen als andere mensen. Er waren er goeie en slechte.
M. - Die Chinezen aten veel look. Als die binnenkwamen ... Als ik naar een winkel ging en er waren daar Chinezen binnen ... ik kon dat niet ruiken, die look!
Wij hebben dan ook in Proven, maar dat was dan meer op het einde, Russen gehad. Maar dat waren waarschijnlijk gevangenen. Ik denk dat het gevangenen waren die met de Duitsers meegekomen waren. Maar wij hebben altijd Engelsen gehad.
A-M. - Kan dat niet : des Russes blancs.
P. - Ja maar, in Rusland, in 1917 is er daar een revolutie uitgebroken.
A-M. - Ja, dat moeten "Russes blancs" geweest zijn.
P. - Ja, dan moeten dat Wit-Russen geweest zijn. Die Wit-Russen waren dan overgelopen naar het leger van de Geallieerden. Die werden dan ingezet ... Dat waren geen gevangenen, ma, dat waren vrijwilligers die zich lieten inlijven in het leger van de Geallieerden, tegen de Duitsers. Want die Wit-Russen hebben niet meer mogen terugkeren naar hun vaderland. Dat was tegen het communisme.
M. - Ik weet wel, als het laatste offensief begonnen is, einde maart of april, dat de mensen van Ieper en Poperinge ... dat is al gevlucht naar Proven ... en er zijn dan vele Provenaars ook gevlucht. *

Berliner Tageblatt
und Handels-Zeitung
Nr. 216 — 47. Jahrgang — Montag 29. April 1918
1300 Meter vor Ypern.
Westlicher Kriegsschauplatz.

**** Hier is het duidelijk dat Gerarda verwijst naar het Duits lenteoffensief van 1918 waarbij de Duitsers oprukten rondom Ieper, het terrein terug veroverden dat ze in 1917 hadden opgegeven, en zelfs de Kemmelberg innamen. Voor de Duitse dagbladen was het groot nieuws. Berliner Tageblatt 29 april 1918* – De Duitsers zijn tot op 1300 m van Ieper genaderd *(eigen archief). Er was dus – zoals in 1914 – opnieuw paniek voor de mensen van het Ieperse en van***

ARCHIEFJES

Poperinge.
P. - Wat is dat? **Kwart voor negen** !! *(We zaten te praten in de Naaldenstraat. Papa Vandaele had toen nog de beenhouwerij - Gistelsesteenweg 170 - en de volgende dag zou hij weer vroeg moeten opstaan !)*
M. - En hoe de mensen dat wisten? In de post kwam dat al toe, al dat nieuws en die telegrams, dat kwam daar toe. En Maria Camerlinckx, de vrouw van de postmeester, zij nam dat al op. Zij moest dat al opnemen ... en ze is de eerste gevlucht met haar kinders. En zij was weg, op een zaterdagmorgen. Ze had al dat nieuws vernomen van dat front en van die Duitsers en van dat offensief en ... ze was weg naar Frankrijk. Er zijn er dan veel gevlucht. En van al de mensen van Proven die waren gevlucht, die mensen van Poperinge en Ieper kwamen in hun huizen.
P. - Die bezetten dus de huizen van de vluchtelingen ...
M. - ... van degene die gevlucht waren. Wij zijn nooit weggegaan.
Marc - En die Engelse soldaten, waren ze vriendelijk?
M. - Heel vriendelijk!
Marc - Is het daarom dat je zo Engelsgezind bent?
M. - Wij hebben soms nog Engelsen, negen maanden aan een stuk, dezelfde gehad in huis. En ze zeiden zij : Papa en Mama.
P. - En wij ook, zes maanden.
M. - En wij vierden kerstmis samen met de soldaten. Ze kregen pakjes van hun thuis met Engelse cake en pudding en wij braadden dan kippen en mama (Castryck) maakte dan een "crème au beurre" ... en champagne ...Wij vierden kerstmis samen.
Marc - En dan kreeg je veel chocolade zeker?
M. - Als de pakjes toekwamen ... ze kregen pakjes van hun huis met toffees en "spekken" ... en Ida (tante Ida, de jongere zus van Gerarda - later echtgenote van Urbain Savaete en mama van Guy Savaete) en ik, wij waren toen nog klein, wij zaten daarbij en we deelden goed mee in dat alles. En nonkel Joseph moest dan soldaat zijn in het jaar 17. Hij werd opgeroepen voor het leger en hij kreeg van een van die (Engelse) soldaten, alvorens te vertrekken, twaalf zijden, kaki zakdoekjes.
P. - Hij heeft zijn opleiding gehad... Kan jij nog die naam zeggen van dat kamp?
M. - In Honfleur.
Marc - En heb je ooit nog van die (Engelse) soldaten teruggezien?
M. - Wel een keer, die Engelsman hier in Brugge.
P. - Die Engelsman met wie mama een keer meegegaan is naar Ieper.
M. - Ik was dus bij **Yperman** (Gerarda was winkelbediende in de toen zeer bekende kruidenierszaak van **Jules Yperman** – zie **FAMILIESOUVENIRS 3**) en op zekere dag komt er een Engelsman binnen, met mijn adres. Ik dacht bij mezelf : waar haalt die man hier mijn adres vandaan? Maar wij hadden tijdens de oorlog lang een Engelsman gehad, (Fen ?) Combe, van Southend-on-Sea ... en hij had dat adres gekregen van die (Fen ?) Combe die lang bij ons gelegen had maar hij was toen ook in Proven, op datzelfde ogenblik, maar hij was verder gelogeerd. Hij was dus naar Brugge gekomen, naar België, en die andere had dus mijn adres gegeven en hij kwam dus naar Ypermans met mijn adres en wij babbelden wat over de oorlog - ik in mijn gebroken Engels, volgens ik het kon - en, zegt hij : Ik zou willen naar Proven gaan. Hij is dan naar

ARCHIEFJES

Proven gegaan en ik ben meegegaan met de auto van ...
P. - ... naar de kerkhoven ... gaan bezichtigen ...

Een oud fotootje zoals er miljoenen zijn, nietszeggend voor een toevallige vinder maar van onschatbare, sentimentele waarde voor wie de geschiedenis erachter kent. V.l.n.r. Gerarda, - MAY, - MAY (?), Ida, - MAY, Joseph, Maria grootmoeder Florence, - MAY, grootvader Jules. Het moet voor Mr MAY een hele belevenis geweest zijn, na 6 jaar, terug te keren naar de vroegere frontstreek .
(Zie FAMILIESOUVENIRS 3)

M. - ...met twee auto's, van die gewone "voituren", hé, met de kap omhoog. En we zijn dan gegaan naar Ieper, naar al de kerkhoven ... langs Ieper, Poperinge, naar Proven, naar huis ... Wij hebben bij ons thuis gegeten ... En dan 's namiddags weer vertrokken ... langs Diksmuide ... We hebben dan gans de andere kant van het front gedaan ... langs Diksmuide, Koekelare - de Dikke Bertha gaan bezien, dat kanon, en dan weer naar Brugge.
P.- In Moere.

Het Pension O'Brien aan Augustijnenbrug, in 1924 en in 2013.

M. - En 's avonds ben ik dan met hen nog meegeweest, naar het hotel O'BRIEN, aan de Augustijnenbrug, ze waren daar dus gelogeerd, en dan daar gesoupeerd met hen, met de Engelsen : het was mijnheer en madame en de twee kinders.
P. - Ja, in Moere, dat was een kanon* om Parijs te beschieten.
M. - Om Parijs te bombarderen, de Dikke Bertha.
P. - Ik ben in ieder geval nog een keer naar dat kanon gaan kijken, in Moere : een loop van zes meter. Je kon je er gemakkelijk laten in zakken. Als je erboven op zat, je kon zo gemakkelijk twintig man, allemaal achter mekaar laten plaatsnemen.
** De Leugenboom*

Het wordt tijd om afscheid te nemen . Mama Gerarda vertelt nog wat verder .....

ARCHIEFFOTO'S

M. - Zeg, Marc, in Proven was er ook een vliegveld, weet je, een vliegveld, een hospitaal, militair hospitaal van Engelsen ... en in 't Couthof was er een militair hospitaal van Belgische soldaten ... en er was een groot militair hospitaal in Beveren. .....

In het rijkelijk gedocumenteerde ***"De Oorlog vanuit de Lucht"*** *(B. Stichelbaut en P. Chielens) wordt in* ***casestudy 73*** *melding gemaakt van een militair hospitaal te Proven. Het wordt er vermeld als een CCS (Casualty Clearing Station) en kreeg de naam van* ***Mendinghem****.*

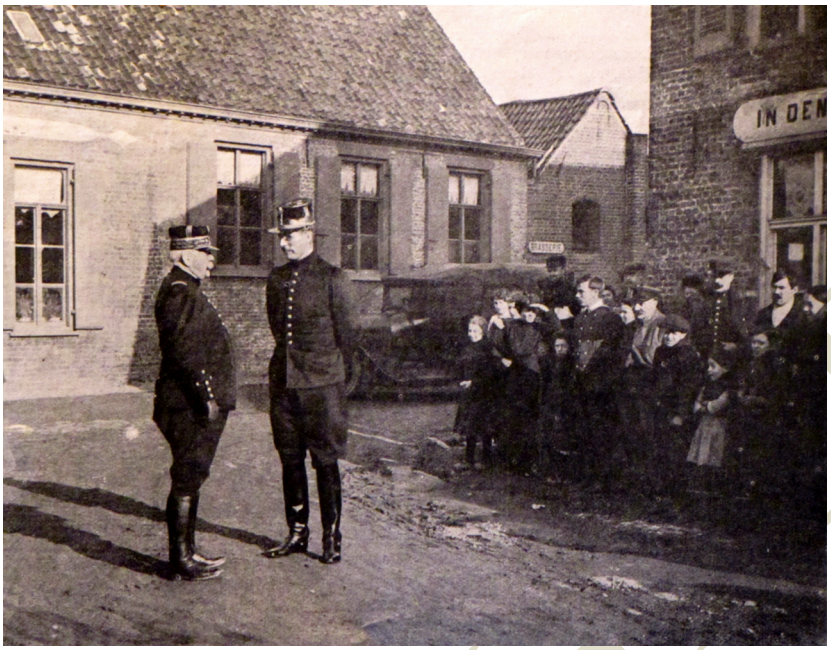

Gerarda verbleef *in onbezet gebied, dichtbij het front, waar men af en toe koning Albert kon zien in gezelschap van een Franse of Engelse generaal, ofwel van enkele stafofficieren.*
L'Illustration*, 13 februari 1915 - Koning Albert en maarschalk Joffre in een Vlaams dorp (eigen archief).*
(www.lillustration.com)

Raymond*, in het bezette België, was getuige van de Duitse oorlogsbedrijvigheid.*

L'Evénement Illustré*: 1 juli 1916 -* ***Een stukje Brugge zoals Raymond het gekend heeft … de GENTPOORT. (eigen archief)***

Het is tijd voor de bus. Hier eindigt het gesprek met Raymond Vandaele en Gerarda Castryck. Geboren in 1905, waren ze toen een eindje in de zestig. Ze zegden toen - met de beeldtaal die naar die oorlog verwees - dat ze in de eerste linie zaten.
Zij zijn 'gesneuveld', en nu zitten hun kinderen zelf in die eerste linie. Ik ben heel blij dat stukje familiegeschiedenis door te geven aan de volgende generatie, die binnen afzienbare tijd ook in die linie zullen belanden.

Tot besluit …

De bedoeling is natuurlijk niet een nauwgezette, historische documentatie op te stellen. Het relaas van wat zich afgespeeld heeft in Snellegem zal wel overdreven zijn en het ware verhaal kan wellicht achterhaald worden aan de hand van documenten.
Die jongeren hadden het soms gezien, soms gehoord van iemand die het gezien had, of … gezien van iemand die het gehoord had ! Er steken zeker wel onnauwkeurigheden in, maar het geeft een tijdsbeeld. Het beeld opgehangen door kinderen - de een aan de Duitse kant, de andere aan de Engelse kant - die vier jaar lang getuige waren van oorlogsgeweld.

Ik ben blij - eind jaren 60, begin jaren 70 - die getuigenissen te hebben vastgelegd. Toen ze met pensioen gingen, vroeg ik mijn ouders die herinneringen nog eens neer te schrijven, wat ze ook deden.

Die Eerste Wereldoorlog blijft een periode die steeds de vraag doet rijzen : Hoe was het mogelijk dat mensen elkaar zoiets konden aandoen…? Maar het is van alle tijden. Er zou nog een Tweede Wereldoorlog komen, en alle conflicten die daarop volgen. Het zou wel eens in de genen kunnen zitten …

M.V. 2013

Un grand merci **aan *L'ILLUSTRATION* die mij toestond mijn ARCHIEFJES te illustreren met foto's uit magazine Nr 1 van de wereldpers ten tijde van de Groote Oorlog** (www.lillustration.com).

ARCHIEFJES